

NEMZETKÖZI ÁTTEKINTÉS A KORAI ISKOLAEHAGYÁS KEZELÉSÉRE SZOLGÁLÓ HÁTRÁNYKOMPENZÁCIÓS ESZKÖZÖKRŐL

Adamecz Anna – Nagy Edit – Orosz Anna – Scharle Ágota – Váradi Balázs

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunkban a korai iskolaelhagyás problémáját vizsgáló hazai kutatási eredményekre alapozva potenciális beavatkozási pontok szerint mutatjuk be a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott hátránykompenzációs eszközöket.¹ Korai iskolaelhagyáson azt értjük, ha egy 25 év alatti fiatal a nélkül esik ki a formális oktatási rendszerből, hogy középfokú végzettséget szerzett volna. Kutatásunk legfőbb tanulságai a következők:

- A korai **iskolaelhagyás egyéni, társadalmi és államháztartási költségei számottevőek**: az iskolából középfokú végzettség nélkül kieső fiatalok életük során jelentősen nagyobb eséllyel kerülnek hátrányos szociális, munkaerő-piaci és egészségügyi helyzetbe, mint nem iskolaelhagyó társaik. A korai iskolaelhagyás közgazdasági költségeinek nagyságrendje az európai országokban **fejenként átlagosan 100 ezer és 1,8 millió euró közé esik**.
- A korai iskolaelhagyás **kezelésére**, illetve a középfokú végzettség megszerzésére **szolgáló eszközök becsült hozama magas**: Magyarországon például egy olyan kora gyermekkori oktatási beavatkozás, aminek a hatására **roma fiatalok** eljuthatnak az **érettségiig, személyenként 7-19 millió forint hozamot hozhatna**.
- Az iskolaelhagyó fiatalok problémái szerteágazó és heterogén okokra vezethetők vissza, így a problémákra adott **optimális válaszok is egyénenként eltérőek** lehetnek. Ezek a fiatalok komplex és többnyire súlyos családi, anyagi problémákkal küzdenek, amelyek megoldása összetett, minden gyakran előforduló problémát lefedő, **személyre szabható elemeket tartalmazó stratégiát** igényel.
- Az iskolaelhagyó fiatalok problémáinak hatékony kezelésére elengedhetetlen a következetes, a **helyi és központi szereplők** (iskola, szülők, szociális segítők, pszichológusok, munkaügyi központok, egyéb szereplők) **együttműködésére alapozó stratégiák** kialakítása, amelyben a releváns problémákhoz rendeltlen minden szükséges beavatkozási lehetőség elérhető.
- Az iskolaelhagyó fiatalok esetében az **elérésük jelenti az egyik legnagyobb nehézséget**. Ezek a fiatalok többnyire még nem jogosultak munkanélküli vagy egyéb szociális segélyekre, mely arra ösztönözné őket, hogy megjelenjenek a különböző segítő intézményeknél. Az ún. **outreach tevékenységek** hatékony kialakítására ezért nagy figyelmet kell fordítani.

¹ Bár a kutatás kizárólag a hátránykompenzációs eszközök feltérképezésére irányult, számos beavatkozás preventív és intervenció eszközként is alkalmazható. A nemzetközi gyakorlatban használatos eszközöket az 1. táblázatban és az 1. ábrán foglaljuk össze.

1. táblázat: A nemzetközi gyakorlatban alkalmazott hátránykompenzációs eszközök típusai

Eszköz	Példa: ország (program)
Általános eszközök az iskolából kiesett fiatalok elérésére	
Jelzőrendszer, korai jelzőrendszer az iskolából kiesett fiatalok elérésére	Norvégia (Ny Giv), Izland
Mentorálás, tanácsadás	Hollandia
Mentorálással kombinált jelzőrendszer	Hollandia (Aanval op schooluitval), Ausztria (Jugend Coaching)
Az iskolából való kiesés oka: szegénység, hátrányos helyzet, társadalmi elszigetelődés	
Szűkebb lakóközösség negatív hatásának csökkentése, outreach tevékenység	Franciaország, Egyesült Királyság (Urban Youth Network), Ausztria
Családi háttérrel nem rendelkező fiatalok integrációja (lakhatási és egyéb támogatás, ösztöndíj)	Egyesült Királyság (Access to the Future)
Komplex segítségnyújtás, nehezen elérhető, halmozottan hátrányos helyzetű fiataloknak	Ausztria, Írország (Youthreach), Németország (Kompetenzagenturen)
Az iskolából való kiesés oka: a tanulási motiváció hiánya	
Az alapképességek megszerzésére irányuló programok (alternatív pedagógiai módszerek)	Franciaország (Microlycée), Spanyolország (CEIP Andalucía)
Tanulásra ösztönzés közösségépítő programokkal	Olaszország (Io Studio), Spanyolország, Szlovénia
Második-esély típusú programok, munkavégzéssel	Spanyolország (Programas de Cualificación Profesional Inicial)
Az iskolából való kiesés oka: iskolai sikertelenség	
„Puha” kompetenciák felmérése	Észtország (Stardiplats), Egyesült Királyság (Skills Health Check), Németország (Profiling), Hollandia (Personal and Work Explorer)
Rossz kognitív képességű fiataloknak szóló komplex programok	Belgium (Werk inleiving jongeren)
A munkáltatói diszkrimináció kezelésére és a munkakeresés megkönnyítésére használatos eszközök	
Támogatott munkavégzés, gyakornoki kvóta	Franciaország, Ausztria
Egyablakos munkaügyi kirendeltség	Svédország (Navigator Centers), Franciaország
Kifejezetten az iskolából kiesett fiatalokat célzó intézkedések a Youth Guarantee-típusú szabályozásokban	Finnország (Youth Guarantee 2013)

Forrás: BI gyűjtés. Megjegyzés: az ország neve mellett akkor szerepel az adott program neve, ha a forrásban elérhető volt.

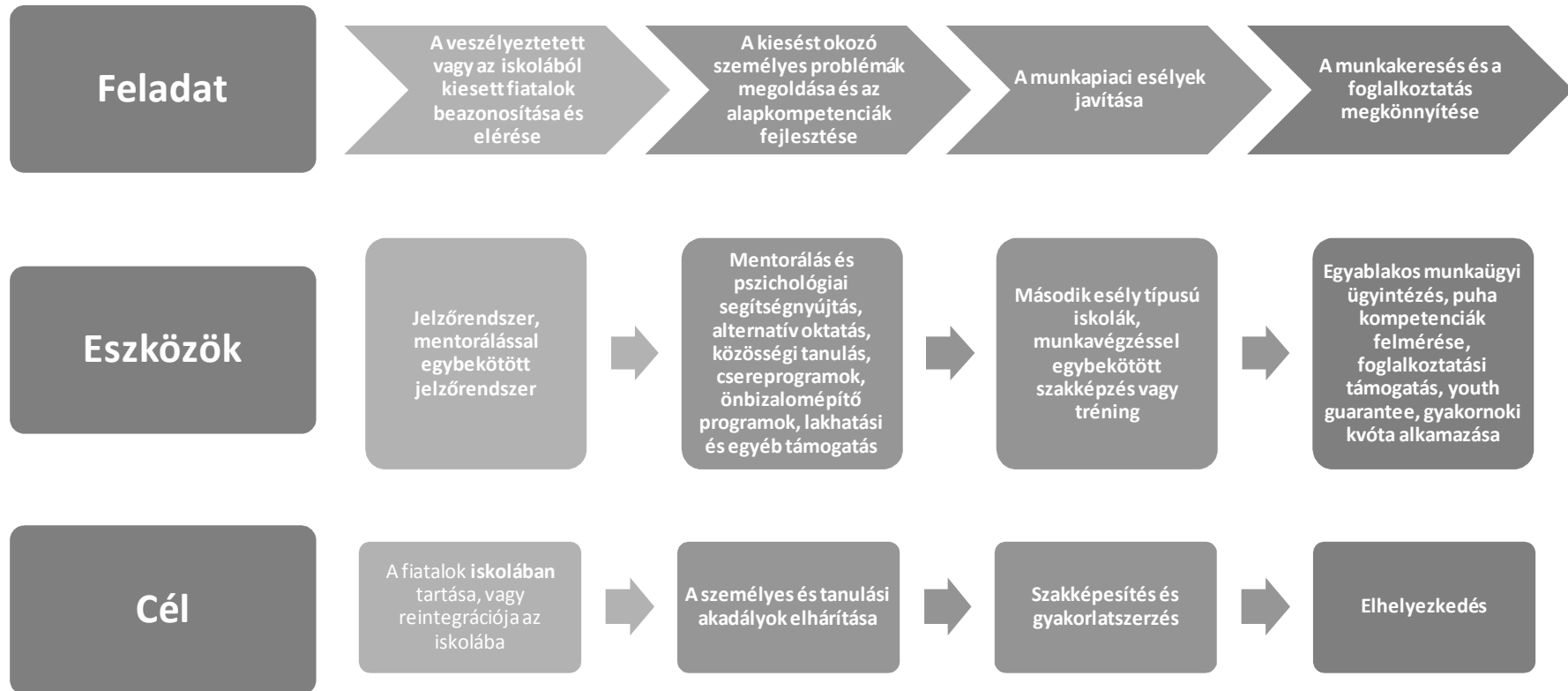
Az érintettek beazonosítását követően a sikeres beavatkozások először a fiatalok egyéni problémáit kezelik (hiányzó alapkompenciák pótlása, családi vagy pszichológiai problémák megoldása, stb.). Nagyon fontos olyan megoldási stratégiák kialakítása, amelyek különböző közösségi és gyakornoki programokon, rövid nyári munkákon keresztül kiemelt hangsúlyt fektetnek az iskolaelhagyó fiatalok önbizalmának növelésére, munkapiaci tapasztalat szerzésére és szociális kapcsolatrendszerük erősítésére.

- A munkapiaci integráció szempontjából a leghatékonyabb a munkavégzéssel összekötött képzés vagy tréning. Számos sikeres jó gyakorlat alulról szerveződő közösségek formájában olyan hálózatokat hoz létre, amelyek egyszerre a tanulás, a munkavégzés, a közösségi kapcsolatépítés és a terápia színterei.
- A nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy az adott ország iskolarendszerétől függően kell kiválasztani azokat az eszközöket, amelyek az országban sikeresen működhetnek. Minden esetben olyan beavatkozásokra van szükség, amelyek az adott iskolarendszer hiányosságait képesek orvosolni.
- Az adaptálásra szánt eszközök esetében vizsgálni kell a beavatkozás pénzügyi, intézményi és társadalmi megvalósíthatóságát, és az új gyakorlatokat először pilot formában, lehetőleg tényellentétes hatásméréssel kiegészítve javasolt kipróbálni.

2. BEVEZETÉS

A tanulmányban a Budapest Intézet a Tempus Közalapítvány felkérésére áttekinti a korai iskolaelhagyás rövid és hosszú távú költségeit, illetve a hagyományos iskolarendszerekből középfokú végzettség megszerzése nélkül kiesett fiatalok munkapiaci integrációját célzó hátránykompenzációs beavatkozásokat és nemzetközi jó gyakorlatokat. Kutatásunk a korai iskolaelhagyás okait, trendjeit és a magyar probléma sajátosságait illetően a *QALL Végzettséget mindenkinek!* kutatási projekt *Helyzetelemzés* című kutatási jelentésére támaszkodik. Jelen tanulmány nem vállalkozik arra, hogy a magyar szakpolitika számára explicit ajánlásokat adjon. Azzal a céllal mutatja be nemzetközi hátránykompenzációs példákat, hogy az azokról rendelkezésre álló információk függvényében a leírásokból eldönthető legyen, hogy egy jövőbeli projektben melyek adaptálhatóságát érdemes közülük részletesebben is megvizsgálni, illetve ex ante értékelés formájában megbecsülni az esetleges magyarországi bevezetésük költségeit és hasznait.

1. ábra: A korai iskolaelhagyás kezelésére szolgáló hátránykompenzációs eszköztár felépítése

Forrás: BI gyűjtés

3. A KORAI ISKOLAEELHAGYÁS RÖVID ÉS HOSSZÚ TÁVÚ KÖLTSÉGEI

A korai iskolaelhagyás költségelemzésének kérdéseit a közgazdaságtan fogalmi és módszertani keretei között tárgyaljuk. Bár abból indulunk ki, hogy az egyének költségeik és korlátaik függvényében élethosszig tartó hasznokat maximalizálnak, amikor egy döntést meghoznak, ezt a neoklasszikus keretet számos vonatkozásban lazítjuk (viselkedés-gazdaságtani eredmények, információs aszimmetria). A diákok, illetve a szüleik számára az oktatás hosszú távú hasznokat hoz (pl. nagyobb valószínűségű foglalkoztatás, magasabb bér), az iskolába járás pedig költségekkel jár (az iskolába járás alatt kieső munkabér, a tanulás fáradalmi, stb.). A standard munka-gazdaságtani elméletben az egyén az iskolázottságából eredő várható hosszú távú munkapiaci hasznok és az iskolában maradás költségei alapján dönt arról, hogy mennyi ideig marad az iskolarendszerben és milyen iskolai végzettséget szerez. (Borjas, 2008) A döntést azonban számos dolog befolyásolja: egyéni képességek és motivációk, a társak, a jövőbeni várható hasznok bizonytalansága, a lehetőségek korlátozott ismerete, a közvetlen környezet elvárásai, stb. (Borjas, 2008; Altonji, 1993; Varga, 1998) Az elméleti és empirikus bizonyítékok két fontos ténytet mutatnak:

1. minden újabb iskolában töltött év haszna, azaz az iskolázottság marginális hozama csökkenő, tehát az alacsony kiinduló iskolai végzettség melletti beavatkozás nagyobb hasznot hoz; és
2. az iskolázatlanok, illetve alacsony iskolai végzettségűek szignifikáns munkapiaci hátrányt szenvednek a foglalkoztatottság és a bérek tekintetében egyaránt.²

A korai iskolaelhagyás megelőzése és kezelése mindkét szempontból helyes szakpolitikai döntés. Mivel iskolázatlan fiatalokat céloz, nagy hasznot hoz; a másik oldalról, az alacsony iskolázottság (és általában a rossz minőségű oktatás) számos rövid és hosszú távú, egyéni és társadalmi költséggel jár (lásd 2. táblázat). Rövid távon az alacsony foglalkoztatás és az alacsony bérek kieső adó- és járulékbévételeket jelentenek, növelik a költségvetés jóléti kiadásait, a szaktudás (humán tőke) hiánya csökkenti a gazdasági növekedést. Hosszú távon a munkanélküliség és a szegénység fokozott egészségügyi és egyéb társadalmi költségekkel (pl. bűnözés) jár. (Nevala & Hawley, 2011; Psacharopoulos, G., 2007) Mivel az iskolázatlan szülők gyerekei nagyobb valószínűséggel lesznek maguk is iskolázatlanok, ez lehet a legfőbb csatorna, amin keresztül a szegénység generációról generációra öröklődik. (Kertesi és Kézdi, 2010)

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a magyar munkapiacon az érettségi megszerzése az a küszöb, ami a legnagyobb hasznot hozza a bérek és a foglalkoztatottság szempontjából, és a munkanélküliség a legfeljebb általános iskolai végzettségűek között a legsúlyosabb probléma. (Köllő, 2009)

² lásd pl. Becker és Chiswick, 1966; Mincer, 1974

2. táblázat: A korai iskolaelhagyás költségei

Egyéni költségek	Gyakrabban előforduló és hosszabban tartó munkanélküliség Alacsonyabb bér, alacsonyabb foglalkoztatottság Rosszabb egészségi állapot A jövőbeli hasznok erősebb diszkontálása, kisebb befektetési hajlandóság Alacsonyabb kockázatkerülés Élethosszig tartó alacsonyabb tanulási hajlandóság A gyermekek alacsonyabb iskolázottsága, az iskolázatlanság átörökítése a következő generációra Alacsonyabb elégedettség az étellel
Társadalmi költségek	Magasabb bűnözés A munkahelyi pozitív átgyűrűző hatások alacsonyabb szintje Alacsonyabb gazdasági növekedés A generációk közötti alacsonyabb fejlődési ráta Alacsonyabb átlagos közegészségügyi állapot Magasabb munkanélküliség, alacsonyabb foglalkoztatás Alacsonyabb társadalmi összetartás, gyengébb civil szféra
Az állami költségvetésben megjelenő direkt költségek	Alacsonyabb adóbevételek Magasabb munkanélküliséggel kapcsolatos és egyéb jóléti kiadások Magasabb közegészségügyi költségek Magasabb rendvédelmi és igazságszolgáltatással kapcsolatos kiadások

Forrás: Psacharopoulos, 2007

3.1 A KÖLTSÉG-HASZON ELEMZÉSEK LOGIKÁJA

A szakpolitikai beavatkozások költség-haszon elemzése a programok közvetlen kiadásait vetik össze a közvetlen vagy közvetett és számszerűsíthető, forintban kifejezett hozamokkal.³ A program hozamán nem magát a kimenetet (például résztvevők iskolázottsága a program után), hanem a programnak tulajdonítható hatást (résztvevők iskolázottsága a nem résztvevőkhöz képest) kell érteni, ezért a költség-haszon elemzést minden esetben tényellentétes hatásvizsgálatnak kell megelőznie. A programok hatásai, és egyben hozamai rendkívül sokrétűek lehetnek; ezek egy része egyszerűen számszerűsíthető, más része nem, vagy csak nehezen, vagy csak nagyon hosszú idő elmúltával.⁴ Meghir, Palme, és Schnabel (2012) például megmutatja, hogy az 1950-es svéd iskolareform, amelynek során többek között megemelték a kötelező iskolalátogatás korhatárát és megszüntették a korai iskolai szelekciót, két egymást követő generáción keresztül csökkentette a bűnözési mutatókat. Ilyen esetben a csökkenő bűnözés igazságszolgáltatással kapcsolatos hasznai például általában beárazhatók, az áldozatok elmaradt kára viszont nem (Scharle, 2010).

A korai iskolaelhagyás költségei vagy az azt megakadályozó vagy kezelő programok esetében a hosszú távú hatásokat lehet a legkönnyebben beárazni; ilyen a munkavállalásra, a keresetre vagy az egészségügyi állapotra kifejtett hatás. A hatások beárazása két módon történhet: ha vannak hosszú távú utánpótlásból származó adatok, akkor a programban résztvevők és a kontroll csoport eredményei egyszerűen összehasonlíthatók. Ha ilyen adatok nem állnak rendelkezésre,

³ A költség-haszon elemzések logikájának áttekintése Scharle (2010) módszertani összefoglalóján alapul.

⁴ Ebben az anyagban a hatásvizsgálatok definíciójára, módszertanára és azok minőségi kritériumaira nem térünk ki. A hatásvizsgálati módszerek alapos összefoglalását adja Kézdi (2011).

iskolai végzettség és egyéb egyéni jellemzők (nem, életkor, stb.) adatainak birtokában előrevetíthető, hogy például azonos nemű és korú érettségizett ember élete során átlagosan mennyivel több bérre vagy mennyivel alacsonyabb egészségügyi kiadásokra számíthat egy általános iskolai végzettségűhöz képest. Nehezebben számszerűsíthetők a jövedelmi körülmények és egészségi állapot az életminőségre kifejtett hatásai, vagy a generációk között átívelő hatások.

A korai iskolaelhagyás egyes költségeinek beárazására számos szakirodalmi példa létezik, amelyek ugyanakkor a fent említett költségek csak egy részét, és azokat is számos módszertani problémával terheltten tudják számszerűsíteni. A Thematic Working Group on Early School Leaving (European Commission, 2013b) összegyűjtötte a vonatkozó európai eredmények nagy részét, amelyek azt mutatják, hogy ezen költségek nagyságrendje egy emberi élethossz alatt személyenként 100-200 ezer eurótól egészen 1,1 millió euróig terjedhet. Az Ecorys számításai alapján a korai iskolaelhagyás költsége egy élethossz alatt Hollandiában eléri az 1,8 millió eurót (Nevala and Hawley, 2011). A becsült költségek országonkénti különbsége a jóléti rendszerek, a bérhozzamok, a használt módszertan és a célcsoport meghatározásának eltéréseiből adódik.

Egyes országokban a korai iskolaelhagyás csökkentésének hozamára is készültek számítások. Magyarországon Kertesi és Kézdi (2006) becslései szerint a roma fiatalok iskolázottságának javítása jelentős költségvetési hasznokat hozhatna. Az a fiatal, aki általános iskolai végzettség helyett érettségit szerez, 19 millió forint, aki szakiskolai végzettség helyett szerez érettségit, 15 millió forint extra költségvetési és társadalmi hasznot generál. A magasabb végzettséget indukáló oktatási befektetés hozama erősen függ az alkalmazott feltételezésektől, de a legóvatosabb becslések szerint is eléri legalább a 7-9 millió forintot.

Hollandiában az Ecorys arra is készített becsléseket, mekkora hasznot hozna, ha 5 év alatt 50 000-ról 35 000 főre tudnák csökkenteni a korai iskolaelhagyók számát (Nevala and Hawley, 2011). Az eredmények szerint az állam ezzel a lépéssel a magasabb adóbevételek és alacsonyabb jóléti, egészségügyi és bűnözéssel kapcsolatos kiadások következtében 3,7 milliárd eurót takarítana meg.

4. LEHETSÉGES BEAVATKOZÁSI PONTOK A MAGYAR KONTEXTUS ALAPJÁN

A továbbiakban a korai iskolaelhagyás kezelésére a nemzetközi gyakorlatban használt hátránykompenzációs eszközöket a magyar kontextus függvényében tekintjük át. Az egyes eszközöket aszerint rendszerezük, hogy általánosan alkalmazhatók-e, vagy szorosan kapcsolódnak azon problémák valamelyikéhez, ami miatt a magyar fiatalok jellemzően kiesnek az oktatásból, és/vagy munkapiaci hátrányt szenvedhetnek. Az elmúlt években egyre inkább tetten érhető az a felismerés, hogy az oktatáspolitikának és az olyan programoknak, amelyek szociális, egészségügyi és munkapiaci területeket egyaránt érintenek, csakúgy mint maguknak az iskoláknak és a tanároknak nagyobb szerepet kell vállalni a korai iskolaelhagyás megelőzésében és kezelésében (Eurofound, 2012a). Ez egyben azt is jelenti, hogy a korai iskolaelhagyás is sokkal inkább az oktatási rendszer, a társadalom és az iskola együttes problémája, mintsem a fiatal, a családja, a körülményei vagy a társas közeg egyedüli hibája (Nevala and Hawley, 2011).

Az 5.1 pontban azokat az eszközöket tárgyaljuk, amelyek az egyéni problémáktól függetlenül használhatók az iskolarendszertől képesítés nélküli kiesett fiatalok elérésre. Az ezt követő négy

részben a további lehetséges beavatkozási pontokat a *QALL Végzettséget mindenkinek!* projekt Helyzetelemzés⁵ címmel közölt kutatási eredményei alapján az alábbi problémákhoz rendeljük:

1. Szegénység, hátrányos helyzetű családból származó gyerek és/vagy iskolázatlan szülő és/vagy elégtelen családi háttér (5.2 alfejezet)
2. A motiváció hiánya az iskolában (5.3 alfejezet)
3. Az iskolába járás magas alternatív költsége (5.4 alfejezet)
4. Iskolai sikertelenség (5.5 alfejezet)

Végezetül áttekintjük azokat az eszközöket, amelyek az iskolázatlan fiatalokkal szembeni munkáltatói diszkriminációt enyhítik (5.6 alfejezet).

Az utolsó, 6. fejezetben azt vizsgáljuk, milyen specifikus eszközöket tartalmaznak a Youth Guarantee típusú intézkedések kifejezetten azon fiatalok esetében, akik nem rendelkeznek középfokú végzettséggel.

5. A KORAI ISKOLAELHAGYÁS KEZELÉSÉRE SZOLGÁLÓ INTERVENCIÓK

Ebben a fejezetben az iskolából már kiesett, azaz középfokú iskolai végzettség nélküli, hagyományos iskolarendszerben nem tanuló és nem is dolgozó fiatalok számára elérhető nemzetközi hátránykompenzációs beavatkozásokat tekintjük át.⁶ Ezen beavatkozások célja általában kettős:

- segíteni a fiatalok nem csak munkapiaci, de széles értelemben vett társadalmi integrációját is;
- elérni, hogy ha nem is feltétlenül a formális iskolarendszeren belül, de valamilyen módon ezek a fiatalok lehetőleg munkavégzéssel összekötött képzésben részesüljenek, amelyek az iskolázatlanságukból fakadó hátrányaikat enyhítik.

A nemzetközi tapasztalat azt mutatja, hogy a jó gyakorlatok személyre szabottak, és képesek a fiatalok egyéni, komplex problémáiban segítséget nyújtani.

5.1 ÁLTALÁNOS ESZKÖZÖK AZ ISKOLÁBÓL KIESETT FIATALOK ELÉRÉSÉRE

Attól függetlenül, hogy egy fiatal milyen okból vagy okokból esik ki a formális oktatásból a középfokú végzettség megszerzése előtt, szükséges, hogy a beavatkozó intézményrendszer beazonosítsa, kik azok, akik kiestek, illetve biztosítsa, hogy fizikai és kommunikációs szempontból egyaránt elérhetőek legyenek. Az ezt biztosító eszközök közé a jelzőrendszer-típusú, illetve a fiatalokkal való kapcsolatfelvételt megkönnyítő, bizalmi viszonyt építő beavatkozások tartoznak. A beavatkozások egy része a jelzőrendszert nem önmagában, hanem valamilyen problémakezelő szolgáltatással (pl. mentorálás) együtt nyújtja, ami tovább javítja a beavatkozás hatásosságát.

⁵ Helyzetelemzés. A korai iskolaelhagyás problémájának kezelése. Készült a QALL Végzettséget mindenkinek! című Európai Bizottság által támogatott projekt keretében. Konzorciumi partnerek: FSZK, OFI, Tempus Közalapítvány. Budapest, 2013.

⁶ A fejezetet a 9. Melléklet (lásd 18. oldal) egészíti ki, amelyben azokat az eszközöket, amelyeket az irodalom részletesen dokumentál, egységes, összehasonlítható szerkezetben, táblázatos formában foglaltuk össze.

5.1.1 HOGYAN LEHET AZ ISKOLARENDSZERBŐL KIESETT FIATALOKAT A LEHETŐ LEGKORÁBBAN ELÉRNI?

Az iskolaelhagyó fiatalok esetében az elérés jelenti az egyik legnagyobb nehézséget. Ezek a fiatalok többnyire még nem jogosultak munkanélküli vagy egyéb szociális segélyekre, mely arra ösztönözné őket, hogy megjelenjenek a különböző segítő intézményeknél. Az úgynevezett outreach tevékenységek hatékony kialakítására ezért különösen fontos nagy figyelmet kell fordítani. (Steiner et al., 2013) Az ilyen típusú beavatkozások célja, hogy a lehető legkorábban beazonosítsa a kieséssel veszélyeztetett fiatalokat, és az iskolából való kiesést követően (vagy akár már azt megelőzően) azonnal értesítse a helyi munkaügyi kirendeltséget, illetve elindítsa az együttműködést a fiatalok és a kirendeltség között.

Példa 5.1.1.1 Norvégia – A Ny Giv (New Possibilities, Új lehetőségek) területi szintű, országos oktatási utánkövetési szolgálat a 10. osztálytól kezdve figyeli a legrosszabb teljesítményű diákokat. (lásd még 9. Melléklet 3. táblázat) A program célja, hogy a középiskolát elvégző fiatalok arányát 69 százalékról 75 százalékra növelje. Az oktatásból való kiesés veszélye esetén nyári tanfolyamokat vagy rövid munkákat ajánl a tanulóknak, hogy az oktatásból a munkába való átmenetet megkönnyítse. A 16-25 év közti, az iskolát már elhagyott fiatalokat a helyi munkaügyi kirendeltséggel együttműködve segíti. A tanárok megfelelő felkészítése is a program elemei közé tartozik. A program hatékonyságát folyamatosan monitorozzák. (European Commission, 2013a, Norvég Oktatási és Kutatási Minisztérium, 2012).

Az iskola dolgozóinak is nagy szerepe van a veszélyeztetett gyerekek beazonosításában. Nagyon fontos, hogy a probléma észlelése után a család, az iskola és egyéb szakemberek – munkaügyi intézményrendszer, családsegítő – együttesen dolgozzanak a probléma megoldásán.

Példa 5.1.1.2 - Izlandon az Oktatásért, Tudományokért és Kultúráért Felelős Minisztérium először szűk körben tesztelte, majd több iskolára kiterjesztette azt jelzőrendszerként működő kérdőívet, melyet minden 16-17 éves középiskolás diákkal kitöltetnek. A kérdéssor családi háttérrel, iskolai baráti körrel, előző iskolák tapasztalataival, iskolai elkötelezettséggel kapcsolatos kérdésekről ad átfogó képet, melyek a fiatalok veszélyeztetettségét hivatottak felmérni (European Commission, 2013b).

5.1.2 MILYEN ESZKÖZÖKKEL LEHET A FIATALOK SEGÍTŐ INTÉZMÉNYEKBE VETETT BIZALMÁT KIÉPÍTENI ÉS FENNTARTANI?

Minden az iskolából már kiesett fiatalot célzó beavatkozásnak azzal kell indulnia, hogy a fiatal elköteleződik a továbblépés érdekében, és segítőjével kölcsönös bizalmi viszonyba kerül (Nevala and Hawley, 2011). A bizalom kiépítésére és fenntartására számos jó gyakorlat létezik. Egyes országokban a fiatalokkal megegyező korú mentorokat alkalmaznak a munkaügyi kirendeltségek, hogy a kommunikációt megkönnyítsék, máshol a középkorú nők, mint anya-figurák válnak be. Az is változik, hogy ezt a feladatot milyen intézménybe telepítik (pl. PES, családsegítő).

Példa 5.1.2.1 Hollandia – Az iskolák a Peer support programme keretében 2003 óta Dél-Hollandiában saját belátásuk szerint ún. coach-okat rendelhetnek az osztályok mellé.⁷ A coach-ok segítik a diákokat a házi feladatuk megoldásában, odafigyelnek arra, hogy kinek milyen típusú feladatok jelentenek nehézséget, segítik a rendszeres tanuláshoz való hozzá szokást, a tervek kialakítását, stb. Az iskolához köthető feladatokon felül figyelnek az esetleges családi problémák, személyiségbeli devianciák megjelenésére is (European Commission, 2013b).

5.1.3 KOMPLEX MÓDSZEREK: MENTORÁLÁSSAL KOMBINÁLT JELZŐRENDSZER

A veszélyeztetett, illetve az iskolai oktatásból már kiesett fiatalok beazonosítása lehetőséget ad rá, hogy azonnali segítséget kapjanak. A segítségnyújtás irányulhat arra, hogy a veszélyeztetett fiatal a formális oktatási rendszerben tudjon maradni, de arra is, hogy további, a reintegrációt segítő alternatív vagy egyéb felnőttképzési formában tanulhasson tovább. Ezen eszközök közös sajátossága, hogy egyénre szabott mentorálással és/vagy pszichológiai segítségnyújtással igyekeznek mindig az adott fiatal igénye szerinti szolgáltatást nyújtani, és a folyamatba a szülőket és az iskolát is bevonják. Bár a finanszírozásuk általában központi, a módszertani és egyéb pragmatikus döntéseket helyi szinten, az egyes esetek ismeretében hozzák.

Példa 5.1.3.1 – Hollandia - „aanval op schooluitval” program. A nagyarányú iskolaelhagyás megoldása 2007 óta prioritást élvez a holland oktatáspolitikai által megfogalmazott célok között. A tanköteles korhatárt 16-ról 18-ra emelték. A diákok iskolába járási szokásait egyéni kódszám alapján tartják nyilván, ami a gyerek aktuális iskolájától független. A rendszer használatát úgy alakították ki, hogy ne jelentse az adminisztratív terhek növekedését a tanárok számára. Minden egyes hiányzást regisztrálnak a rendszerben, amelynek köszönhetően könnyebben beazonosíthatók a korai iskolaelhagyás által különösen veszélyeztetett diákok. Az iskolaelhagyással veszélyeztetett diákokon az iskolák a szülőkkel és szociális munkásokkal/pszichológusokkal kiegészülve próbálnak segíteni. További innovatív eleme a rendszernek, hogy a különböző iskolaelhagyást megelőző stratégiákat nem központilag szabják meg, hanem hagyják, hogy az iskolák és a regionális intézmények helyi szinten döntsenek ezek kialakításáról (Holland Oktatási, Kulturális és Tudományokért Felelős Minisztérium, 2013).

Példa 5.1.3.2 Ausztria – A JugendCoaching program jelzőrendszerrel egybekötött mentorálást kínál. (lásd még 9. Melléklet 4. táblázat) Több módon próbálja beazonosítani az iskolaelhagyás által veszélyeztetett fiatalokat. Ezek közül a legfontosabb az ún. korai jelzőrendszer keretében a diákok korai iskolaelhagyási kockázatát felmérő kérdőív, amit a tanárok töltenek ki minden 9. osztályos diákról. A teszt eredménye alapján a tanár könnyebben meg tudja ítélni, hogy egy tanuló mennyire veszélyeztetett a korai iskolaelhagyás által. Ezen felül, az ún. coach-ok bemutató órát is tartanak az iskolában, melynek egyik célja, hogy a diákok később akár önállóan is jelentkezzenek segítségért a YouthCoaching kirendeltségeknél (Steiner et al., 2013). A beavatkozás a jelzőrendszer mellett ingyenes, személyre szabott tanácsadást és mentorálást

⁷ Magyarországon például az [Arany János Tehetséggondozó Program](#) szintén tartalmaz személyre szabott elemeket és mentorálást. A [Tanoda](#) programok halmozottan hátrányos helyzetű fiataloknak biztosítanak iskolán kívüli mentorálást, korrepetálást képességeik kibontakoztatása érdekében. A [BAGázs mentorprogram](#) a bagyi roma telepen élő fiatalok számára nyújt mentorálást, kompetenciafejlesztést.

nyújt a fiataloknak az iskola és a munkapiac közötti átmenet megkönnyítésére. A coachok oktatási és munkavállalási tanácsadást nyújtanak, de személyes problémák esetén is segítenek. A tanácsadás időtartama 3 hónap, ami hátrányos helyzetű fiatalok esetén egy évre nyújtható. A mentorok felelősek a különböző intézmények és lehetséges partnerek (munkaerő-piaci szolgáltatók, helyi önkormányzat, stb.) közötti kommunikációért is (Steiner et al., 2013). A Youth Coaching programba lépés előtti és utáni állapot összevetésén alapuló, azaz nem kontrollcsoportos hatásmérési eredményei azt mutatják, hogy a programban részt vett tanulók tanulás iránti motivációja a programba lépés után 30 százalékkal nőtt, önbizalmuk 25 százalékkal javult, és egyéb készségekben is fejlődést tapasztaltak. (Steiner et al., 2013)

5.2 SZEGÉNYSÉG, HÁTRÁNYOS HELYZET, TÁRSADALMI ELSZIGETELŐDÉS

Magyarországon a korai iskolaelhagyás vezető okai között a családok oldaláról a szegénység, a hátrányos helyzet és a szülők iskolázatlansága, az oktatási rendszer oldaláról a korai iskolai specializáció, a szegregált oktatás állnak, amelyek következtében a hátrányos helyzetű gyerekek, és főleg a romák kiszorulnak a jó minőségű oktatásból. (QALL, Helyzetelemzés) Ezeket a problémákat természetesen sokkal szélesebb eszköztárral és számos szakpolitika együttműködésével lehet csak enyhíteni, és ezek részletezésére ez az összefoglaló nem vállalkozik. Ennek ellenére bemutatunk néhány, a nemzetközi gyakorlatban használt eszközt, ami segítheti a hátrányos helyzetű fiatalok iskolai, munkapiaci és társadalmi integrációját – nyilvánvaló azonban, hogy az igazi megoldás kulcsa ebben az esetben a társadalmi egyenlőtlenségek komplex csökkentésében rejlik.

5.2.1 HOGYAN LEHET A SZŰKEBB LAKÓKÖZÖSSÉG NEGATÍV HATÁSÁT CSÖKKENTENI, A FIATALOK TÁRSADALMI MOBILITÁSÁT NÖVELNI?

Tipikus probléma az iskolából kiesett fiatalok egy részének esetében, hogy a szűk társadalmi környezet (pl. roma telep) vagy a család (pl. nők esetében) normarendszere visszatartja őket, és akadályozza társadalmi vagy akár földrajzi mobilitásukat. Nevala and Hawley (2011) *több generációs iskolaelhagyóknak* (generational early school leavers) nevezi azokat a fiatalokat, akiknek a családjában a felnőttek munkanélkülisége elfogadottnak számít. Fiatal korban ugyanakkor az átlagosnál is fontosabb a rugalmasság és a tágabb környezettel történő interakció, ezért ezeket a fiatalokat segíteni kell a kilépésben, és ehhez a szűkebb környezet hozzájárulását is meg kell nyerni. Számos módszer létezik erre, csereprogramoktól kezdve a mobil családsegítő szolgálattig.⁸

Példa 5.2.1.1 - Franciaország - az észak-franciaországi Roubaix városban működő Association for the Development of Citizen and European Initiatives (ADICE) segítségével a hátrányos helyzetű fiataloknak lehetőségük nyílik rövidebb és hosszabb csereprogramokon való részvételre, melyek során külföldön vagy egyéb francia városokban önkéntes (de ösztöndíjjal támogatott) munkát végezhetnek (Cities for Active Inclusion, 2011).

⁸ Magyarországon a 2003-tól számos iskolában bevezetett [Integrációs Pedagógiai Rendszer](#) is tartalmazott hasonló elemeket.

Példa 5.2.1.2 - Egyesült Királyság - Urban Youth Network: az elsősorban szomáliai bevándorló családok gyermekeit célzó programban a fiatalokat aktív sportolásra (pl.: futball) ösztönzik. A rendszeres edzések mellett a fiatalok mentorálásban is részt vesznek, valamint pozitív példák bemutatásával szemléltetik számukra a lehetőségeiket. A sport és a mentor segítségével a fiatalok önbizalmat szerezhetnek, segíti integrációjukat és csökkenti az izoláció és az anti-szociális viselkedés kialakulásának esélyét (Stateva et al., 2013).

Példa 5.2.1.3 - Ausztria – migráns fiatalokat célzó outreach tevékenység, ami a zárt közösségekben élő fiatalokat a saját közösségükön belül próbálja elérni, egyszerre segítve ezzel a fiatalok integrációját és a közösség nyitottabbá válását. Számos eszközt használnak. A segítő és tanácsadó szolgálat munkatársai mecsetekben és kulturális összejöveteleken lépnek kapcsolatba a fiatalokkal. A munkaügyi kirendeltség az országban élő kisebbségek anyanyelvi újságaiban (pl. török és szerb lapok) tájékoztat az elérhető támogatásokról, szolgáltatásokról, képzésekről. A munkaügyi kirendeltségek szintén anyanyelvi videó anyagokat is készítenek, amelyeken bemutatják az elérhető szolgáltatásokat (pl. tréning), és álláskeresési információkat szolgáltatnak. A DVD-ket a közösségek kulturális központjaiban vagy akár a migránsok otthonaiban mutatják be (PES Ausztria, 2011).

5.2.2 CSALÁDI HÁTTÉRREL NEM RENDELKEZŐ FIATALOK INTEGRÁCIÓJA

Hátrányos helyzetű fiatalok esetében gyakori, hogy nem áll mögöttük támogató családi háttér (pl. alkoholista, agresszív szülők), és egyszerre kell a munkavállalásukat és a lakhatásukat is megoldaniuk. Ezek az esetek komplex beavatkozást igényelnek.

Példa 5.2.2.1 - Egyesült Királyság - az Access to the Future alapítvány 18-25 év közötti, nem tanuló és nem dolgozó fiatalok számára nyújt anyagi támogatást, amelyet lakhatásra, ruházkodásra, képzésre, új vállalkozásra stb. fordíthatnak, miközben együttműködnek egy job coach-csal vagy egyéb segítővel (support work professional).⁹ (Lásd még 9. Melléklet 7. táblázat)

5.2.3 KOMPLEX SEGÍTSÉGET IGÉNYLŐ VAGY NEHEZEN ELÉRHETŐ FIATALOK REINTEGRÁCIÓJA

Az iskolából kiesett fiatalok egy része olyan súlyos problémákkal küzd, hogy teljes mértékben egyébre szabott, komplex segítséget igényel. Ilyen problémák lehetnek például a deviáns viselkedésformák (erőszak, drogfogyasztás), amelyek az iskolarendszeren belül és kívül egyaránt munkapiaci és társadalmi integrációs problémát jelentenek. Az ilyen esetekben alkalmazott jó gyakorlatok egy része már az iskolarendszeren belül megpróbál segítséget adni, de az iskolából való kiesést követően alkalmazható eszközök is elérhetőek. A kulcs mindkét esetben a személyre szabott komplex segítségnyújtásban rejlik.

⁹ <http://www.buttleuk.org/pages/grant-programmes-access-to-the-future-programme-47.html>

Példa 5.2.3.1 - Ausztria - Az iskolai erőszak visszaszorítása érdekében egyes iskolákban önkéntes tanulóknak nyújtanak mediációs képzéseket, akik a képzést követően az erőszakosan viselkedő társaik közötti konfliktusokat próbálják meg kezelni. A projekt arra a koncepcióra támaszkodik, hogy a fiatalok jobban megbíznak társaikban és nagyobb eséllyel fogadják el a segítséget tőlük, mint a felnőttektől (European Commission, 2012a).

Példa 5.2.3.2 - Írország – A Youthreach program célcsoportjába 15-20 év közötti, iskolából kiesett fiatalok tartoznak (Lásd még 9. Melléklet 8. táblázat). A fiatalok aszerint kapják a számukra leghatékonyabb szolgáltatásokat, hogy milyen háttérből érkeznek. Azok, akik személyes története arra utal, hogy komplex segítségnyújtásra szorulnak (pl. korábbi erőszakos viselkedés vagy drogfogyasztás), a programba való bekerülés első pillanatától kezdve kiemelt figyelmet kapnak. A számukra elérhető segítő szolgáltatások rendkívül rugalmasak, és a személytől és a közvetlen környezetétől függően adaptálhatók. Az alapkészségek (olvasás és számolás) fejlesztésén kívül a személyiség- és egészségfejlesztést, sportolási lehetőségeket és szakképzést is tartalmaznak (Eurofound, 2012a).

Példa 5.2.3.3 - Németország – „Kompetenzagenturen“: A német „kompetencia központok“ program azokat a fiatalokat próbálja elérni, akiket más, az iskolaelhagyás korábbi szakaszaira fókuszáló programok már nem fednek le (Lásd még 9. Melléklet 9. táblázat). Mivel a projekt egyik legnehezebb fázisa a fiatalok elérése, a szokásos 'jöjjön, ha akar' hozzáállás helyett nagy hangsúlyt fektetnek a célcsoport fizikai elérésére. A célcsoport személyre-szabott tanácsadásban részesül, mely felkészítést ad a munkapiacra való elhelyezkedéshez. A szervezet országwide 200 képviselettel rendelkezik, ami azt jelenti, hogy hozzávetőlegesen 400 000 lakosra jut egy központ. A fiataloknak a tanácsadó elhelyezkedésük után sem engedi el kezét, továbbra is nyomon követi a munkapiacra való sikerességüket, hatékonyságukat, és adott esetben készen áll további tanácsadásra is. Kiesés esetén a tanácsadók telefonon és személyes úton is megkeresik a fiatalokat, hogy megpróbálják őket rábírní a visszatérésre (BMFSFJ, 2013).

5.3 AZ ISKOLAI MOTIVÁCIÓ HIÁNYA

A reintegrációs intézkedések képzési alternatívát kínálnak a hagyományos iskolarendszerrel szemben. A frontális pedagógiai módszerek helyett vagy diákközpontú, egyénre szabott gyakorlati tanulási lehetőséget kínálnak, vagy közösségi térbe helyezik a tanulást, amit sok esetben személyes tanácsadással, mentorálással egészítenek ki. Arra is hangsúlyt fektetnek, hogy a fiatalok készségeiben és kompetenciáiban fellelhető hiányosságokat pótolják, mielőtt a fiatal újra szervezett képzésbe kerül. Ennek keretében olyan alapvető készségeket is fejlesztenek, mint az olvasás vagy a számolás.¹⁰

¹⁰ Magyarországon hasonló a [Dobbantó](#) program, ami szakiskolába integrált kompetencia-fejlesztő program volt, és arra fókuszált, hogy a rosszul teljesítő gyerekek ne essenek ki az iskolából, és később szakképzésben vegyenek részt (European Commission, 2013b).

5.3.1 AZ ALAPKOMPETENCIÁK MEGSZERZÉSÉRE IRÁNYULÓ ALTERNATÍV OKTATÁSI MÓDSZEREK

Az alternatív oktatási módszereket kínáló iskolák a hagyományos frontális oktatási rendszerben nem sikeres fiatalok számára nyújtanak tanulási lehetőséget. Általában motiválóbbr környezetben történő, együttműködésre és gyakorlati ismeretekre koncentráló pedagógiai módszereket használnak. A diákok személyre szabott módon, kötetlen tanár-diák kapcsolatok mellett tanulhatnak, emellett pszichológiai és egyéb segítséget is kapnak. Ahogyan a jelzőrendszerhez kapcsolt segítő szolgáltatások esetében is, a segítségnyújtás itt is komplex, és a konkrét módját számos szakterület képviselője a szülőkkel együttműködve dolgozza ki. Ebből adódik, hogy a fiatalok nem csak sikerélményt szereznek, de a szüleikkel is javulhat a kapcsolatuk

Példa 5.3.1.1 Franciaország – 'Microlycée' kompenzációs beavatkozás azokat a 16-25 év közötti fiatalokat készíti fel az érettségire ('baccalaurat'), akik legalább 6 hónapja nem látogatják az iskolát (Lásd még 9. Melléklet 5. táblázat). A szolgáltatás egyre több iskolában érhető el. Ez a beavatkozás is legalább olyan nagy hangsúlyt fektet a személyes problémák feltárására (egyéni mentorálás), mint a tárgyi tudás megszerzésére. Így, a hagyományos iskolarendszerhez képest az oktatás itt rendhagyó keretek között folyik. A tanárok párban, a diákok pedig csoportokban dolgoznak, a szünetekben a tanárok nem vonulnak el külön 'tanári szobába', hanem a diákokkal töltik az időt, a tanár-diák hierarchia nincs olyan erősen jelen, mint a hagyományos iskolarendszerben. A foglalkozásokon rendszeresen jelen van egy pszichológus és egy szociális munkás is. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a foglalkozások jó hatással voltak a diákokra, akik sokszor kiemelték a kötetlenebb tanár-diák kapcsolat előnyeit ("Les micro-lycées - Micro-lycée - Éduscol," n.d.) .

Példa 5.3.1.2 Spanyolország – az andalúziai CEIP Andalucía, City Educational Project program keretein belül Sevilla egy olyan szegénynegyedében, ahol a lakosság 92%-a roma, egy teljes mértékben alulról jövő kezdeményezés óriási eredményeket ért el az iskolai teljesítmény javítása és a tanár-diák és szülői együttműködés terén (Lásd még 9. Melléklet 6. táblázat). 1999-ben kisebbségi profilú civil szervezetek a szülők, a diákok és a tanárok együttes bevonásával alakítottak ki egy alternatív oktatási modellt, ami sikeresebbnek bizonyult a roma diákok oktatásában, mint a hagyományos iskolarendszer. A reformok előtt az iskola diákjai rendkívül rosszul teljesítettek, a tanárok frusztráltak, a szülők elégedetlenek voltak. Az esettanulmányok szerint beavatkozás eredményeképpen a gyerekek motivációja és eredményei javultak, a tanárok pedig hasznosnak érezték munkájukat. Ezen felül a sokszor munkanélküli szülők az aktív szerepvállalás által (iskolai rendezvényeken való segítség, szülőknek szóló szakkörök és beszélgető körök, stb.) a gyerekek családi helyzete is jelentős mértékben javult. (OECD, 2011)

5.3.2 HOGYAN LEHET TANULÁSRA NEM MOTIVÁLT FIATALOKAT HAGYOMÁNYOS ISKOLARENDSZEREN KÍVÜLI TANULÁSRA ÖSZTÖNÖZNI?

Ezek a jó gyakorlatok olyan támogatott vagy önkéntességen alapuló, társadalmilag integrált munka- és képző-helyeket hoznak létre, amelyek egyszerre segítik a tapasztalatszerzést, a társadalomban való jobb eligazodást, és sikerélmények megszerzését is, ami javítja a fiatalok önbizalmát, további fejlődésre ösztönzi őket, és hozzájárul ahhoz, hogy szakmai kapcsolati

hálózat kiépítésébe kezdjenek. Jellemzőjük, hogy a teljesítmény számonkérésén alapuló hagyományos oktatás helyett közösségi élménnyé teszik az együtt tanulást.

Példa 5.3.2.1- Olaszország: a Io Studio program köz- és magánintézmények együttműködésével kialakult network, amelynek célja a fiatalokkal megismertetni lakóhelyük és szűk régiójuk kulturális és természeti értékeit, bevonva őket helyi projektekbe. A fiatalok közvetlenül együttműködnek a helyi üzleti szférával és kulturális egyesületekkel, miközben képzést kapnak és teret engedhetnek kreativitásuknak (European Commission, 2012b).

Példa 5.3.2.2 - Spanyolország: olyan helyi hálózatok működnek Spanyolország hátrányos helyzetű területein, amelyek önkéntesek, diákok, iskolák, non-profit szervezetek, családok és egyéb helyi szintű szervezetek együttes, közösségi munkáját és tanulását teszik lehetővé. A tanulási közösségek oktatási innovációnak tekinthetők, és alternatív megoldást jelentenek arra, hogy a fiatalok valamilyen módon oktatásban részesülhessenek akkor is, ha a hagyományos oktatási rendszert elhagyták. A kezdeményezés lentől-felfelé, a helyi közösség bevonásával szerveződik. Fontos része, hogy elősegítse az oktatási szervezetek, a szülők szervezetei és a helyi közösség közötti együttműködést (Eurofound, 2012a).

Példa 5.3.2.3 - Szlovéniában a 15-25 éves iskolába nem járó és végzettséggel nem rendelkező fiatalok korlátlan létszámban vehetnek részt egy 3-12 hónapos programban, mely egyéni és csoportos foglalkozásokat, valamint mentorok által vezetett egyéni tanácsadást biztosít a résztvevők számára (Lásd még 9. Melléklet 10. táblázat). Az érintettek családi és anyagi háttere az esetek túlnyomó többségében különösen hátrányos (függőségi problémák, családon belüli erőszak, stb.), így először nem kimondottan az iskolai vagy munkakeresési problémák megoldását célozzák meg a foglalkozások. Ehelyett érdekes, a fiatalokat tematikailag érintő programok során a résztvevők kibontakoztathatják a hagyományos iskolarendszerben nem feltétlenül érvényre jutó képességeiket, barátokra lelnek, hasznosnak érzik magukat. Ez a folyamat hozzájárul az önbecsülésük, önképük javulásához, motiváltságuk és végső soron a hagyományos iskolarendszerben és/vagy a munkaerőpiacon való sikeresebb fellépésükhöz is. A részvétel időtartama rugalmas, ezért a súlyosabb háttérrel rendelkező fiatalok problémáinak megoldására is van elegendő idő és kapacitás. A program egy korábbi verziója első díjat nyert 2007-ben az Európai Szakpolitikák Versenyén. „Project Learning for Young Adults”¹¹

5.3.3 MÁSODIK ESÉLY-TÍPUSÚ, SZAKKÉPZETTSÉGET ADÓ, MUNKAVÉGZÉSSEL ÖSSZEKÖTÖTT KÉPZÉS

Sok fiatal amiatt esik ki a formális oktatásból, mert a hagyományos oktatási módszerek nem megfelelőek a számukra, és egyénre szabott pedagógiai módszerekre van szükségük. Ezt adják a második esély-típusú iskolák, ahol a felnőttoktatás kereti között, de tanuló-barát módon, akár munkavégzéssel egybekötve tudnak szakmai végzettséget szerezni.

¹¹ <http://www.eu-skladi.si/funds/best-practices/op-ropi/project-learning-for-young-adults-plya>

Példa 5.3.3.1 Spanyolország – Az Első Végzettség Program (Programas de Cualificación Profesional Inicial, PCPI) azt a célt szolgálja, hogy az iskolából kiesett diákok a személyes szükségleteiknek és céljaiknak megfelelő, gyakorlat- és szakma-orientált képzésben szerezhessenek végzettséget.¹² A program része egy minimum 150 órás tréning egy munkaügyi központban vagy cégeknél történő munkavégzés (Eurofound, 2012b).

5.4 ISKOLAI SIKERTELENSÉG

5.4.1 HOGYAN SEGÍTI A KÉSZSÉGEK, KÉPESSÉGEK ÉS ÚN. PUHA KOMPETENCIÁK FELMÉRÉSE A FIATALOK MUNKAERŐ-PIACI KILÁTÁSAINAK BŐVÍTÉSÉT?

A hagyományos iskolarendszer a potenciális emberi készségek és képességek rendkívül szűk szeletére koncentrál, és az ezen kívül eső tehetséget nem ismeri fel. Két okból fontos, hogy az iskolából kiesett fiatalok korábban fel nem ismert kompetenciái felszínre kerüljenek. Egyrészt, az iskolai oktatásban folyamatos sikertelenségnek kitett fiatal önmaga sincs tisztában azzal, hogy másként/másban is lehet tehetségesnek lenni, mint az iskolai tananyag. Másrészt, az álláskeresést is nagyban megkönnyíti, ha foglalkozások, pozíciók keresése helyett mind az álláskereső, mind a segítője készségekben gondolkodik, mert megnyitja a szóba jöhető munka vagy továbbképzési lehetőségek körét. A készségek felmérése több módon is történhet (online, a munkaügyi kirendeltség ügyintézője vagy a mentor veszi fel, stb.).

Példa 5.4.1.1 Észtország – a Stardiplats egy olyan online platform, amelyen a fiatalok összegyűjthetik a formális oktatáson kívül szerzett tapasztalataikat (pl. szakkör, önkéntes tevékenységek, szervezési tapasztalatok stb.), valamint tanácsokat kaphatnak arra vonatkozóan, hogyan építsék be ezeket önéletrajzukba (Eurofound, 2012b). (Lásd még 9. Melléklet 11. táblázat)

Példa 5.4.1.2 Egyesült Királyság - a Skills Health Check a Jobcentre Plus online elérhető kiértékelő tesztje, melynek során a numerikus, szövegértési és problémamegoldó képességek mellett a motivációról, érdeklődési területekről és egyéb kompetenciákról, képességekről kaphatnak értékelést a kitöltők (Lásd még 9. Melléklet 12. táblázat). Az eredményeket később a munkaközvetítés során is figyelembe veszik.¹³

Példa 5.4.1.3 Németország (profiling): A német munkaügyi központ (Bundesagentur für Arbeit) kifejlesztett egy négyfázisú, a munkanélkülieket az elhelyezkedésben segítő rendszert, melynek első lépcsője egy ún. profiling teszt. A profiling egy pár órás képesség-felmérő tesztnek felel meg, mely az adott egyén személyiségjegyeit és intellektuális képességeit hivatott feltérképezni. A teszt során jellemzően olyan kompetenciák kerülnek reflektorfénybe, amelyek kibontakoztatására a hagyományos iskolarendszerben többnyire egyáltalán nem, vagy csak elhanyagolható mértékben van lehetőség. A teszt négy fázisú, és részben pszichológus által

¹² Magyarországon az [Útravaló](#) program egyes alprogramjai (Út a középiskolába, Út az érettségihez, Út a szakmához, Út a felsőoktatásba) nyújtanak hasonló segítséget a diákoknak a különböző problémás életszakaszokban való továbblépésekhez.

¹³ <https://nationalcareersservice.direct.gov.uk/tools/skillshealthcheck/Pages/default.aspx>

vezetett, részben számítógép-vezérelt. Az eredmény hozzájárul egy hatékonyabb munkakeresési folyamathoz, amely azért is nagyon fontos, mert így a munkakereső kevésbé van kitéve a fölösleges negatív munkáltatói visszajelzéseknek (amennyiben ez azért következik be, mert nem jól célozva választja ki a megpályázandó állásokat, cégeket) (Bundesagentur für Arbeit, 2013).

Példa 5.4.1.4 Hollandia (Personal and Work Explorer): Hollandia vezető szerepben van a profiling rendszerek bevezetésének területén, és a rendszer online bevezetésén dolgozik, többek között költség-csökkentő megfontolásokból. A profiling rendszernek két fő eleme van, a „személyes-” és a „munka-felfedező”. A személyes felfedező a jelentkező alapadatain (életkor, iskolázottság, beszélt nyelvek, stb.) túl olyan elemeket is mér, mint hogy milyen mértékben tart a munkakereséstől, milyen a saját fizikai állapotáról alkotott szubjektív képe, stb. Ezt kiegészítve a munka-felfedező a különböző külső munkapiaci tényezőket térképezi fel (regionális munkapiaci adatok). A kettő ötvözete átfogó képet nyújt a munkanélküli munkapiacra-lépés esélyeiről, ami megkönnyíti a munkaügyi kirendeltségek és az álláskereső dolgát (Flemish Employment and Vocational Training services, 2013).

5.4.2 ROSSZ KOGNITÍV KÉPESSÉGEKKEL RENDELKEZŐ FIATALOKRA SZABOTT ESZKÖZÖK

A különösen rossz kognitív képességekkel rendelkező fiatalok munkapiaci integrációja speciális eszközöket igényel. Egyrészt személyre szabott módon kell segítséget adni, hogy megszerezzék azokat az alapkompenciákat, amelyeket az iskolarendszerű képzésben nem tudtak elsajátítani (olvasás, számolás). Másrészt olyan alternatívák felé kell őket irányítani, amelyekben komparatív előnye lehet; ilyenek például a nagyfokú monotonia-tűrést igénylő feladatok. Harmadrészt, a társadalmi integrációt és sikerélmények megszerzését lehetővé tevő tevékenységekbe kell a fiatalokat bevonni, önkéntes munka vagy gyakorlat formájában.

Példa 5.4.2.1 Belgium – a WIJ (Werk inleving jongeren) program 2012-ben indult és a kifejezetten alacsony képességű és képesítésű, az iskolából kiesett fiatalokat célozza. A fiatalok egy 18 hónapon át tartó programban vesznek részt, melynek első szakaszában heti minimum 18 órában intenzív mentorálást kapnak és közösség számára hasznos programokon vesznek részt. A mentorálást problémás fiatalokra szakosodott NGO-k, segítő szervezetek szakképzett munkatársai végzik. Ez után a munkaügyi központ segítségével a fiatalok gyakornoki állást kapnak. Ha a nyílt munkaerőpiacon ez utóbbi nem lehetséges, a program kiegészítő kompetenciák megszerzését is lehetővé teszi.¹⁴ E programmal párhuzamosan fut egy rövidebb, kevésbé hátrányos helyzetű fiatalokat célzó program (Instapstage), melyben a célcsoport három hónapos gyakornoki programban vesz részt a nyílt munkaerőpiacon, melynek során a munkáltató bérkifizetését (200 EUR) az állam kiegészíti egy bizonyos összeggel (European Commission, 2013a).

¹⁴ Magyarországon például a [tranzitfoglalkoztatási programok](#) biztosítottak olyan átmeneti munkahelyet a résztvevőknek, ahol pótolhatták, kiegészíthették tudásukat, gyakorlatorientált szakképzésben vettek részt, valamint szociális és mentális fejlesztést kaptak. 25 év alatti fiatalok alkalmazásához nyújt két évre bérköltség-támogatást a [START program](#).

5.5.1 HOGYAN LEHET A NEGATÍV MUNKÁLTATÓI DISZKRIMINÁCIÓT CSÖKKENTENI A KÉPZETLEN FIATALOKKAL SZEMBEN?

A munkáltatók számára többletköltséggel jár a képzetlen, tapasztalatlan fiatalok alkalmazása, ezért elhelyezkedésük különösen problémás. Több országban az állam kompenzálja valamilyen módon a vállalatokat, ha pályakezdőket alkalmaznak, például bér- vagy bérköltség-támogatást nyújt, és ezzel igyekszik csökkenteni a velük szemben tapasztalható negatív diszkriminációt. Arra is van példa, hogy törvény írja elő valamilyen módon fiatalok, pl. gyakornokok alkalmazását.

Példa 5.5.1.1 Franciaország - bértámogatás helyett államilag előírt kvóta működik a gyakornokok foglalkoztatására vonatkozóan. A 250 főnél több embert foglalkoztató vállalatoknak a bérköltség 1%-át kitevő büntetést kell fizetniük, ha az általuk foglalkoztatott gyakornokok aránya nem éri el az alkalmazottak 4%-át (Hughes and Borbély-Pecze, 2012).

Példa 5.5.1.2 Ausztria – a munkáltatók akár 66%-os bérköltség-támogatást is kaphatnak, ha képzetlen fiatal vagy megváltozott munkaképességű munkavállalót alkalmaznak. A munkáltató normál esetben maximum kettő, megváltozott munkaképességűek alkalmazása esetén három évig tart (European Commission, 2013a).

5.5.2 HOGYAN LEHET AZ ISKOLA ÉS A MUNKAÉVÉZÉS KÖZÖTTI ÁTMENETET KÖNNYÍTENI?

Az iskolából való kilépést követő első munkavégzés nem csak az iskolából középfokú végzettség nélküli kiesett fiatalok számára, de a végzettséggel rendelkezők számára is rendkívül fontos, és befolyásolja a hosszú távú munkapiaci kilátásokat is. Hellmark (2011) svéd adatokon azt találta, hogy nagyobb valószínűséggel lesznek életük során munkanélküliek azok, akik az oktatásból való kilépést követően munkanélküliek voltak. Számos eszközt használnak az első elhelyezkedés megkönnyítésére az európai országok: személyre szabott karrier-tanácsadást adnak, személyre szabott fejlődési és munkaügyi tervet készítenek, tanácsot adnak az önfoglalkoztatáshoz, a puha kompetenciákat vagy a hiányzó egyéb kompetenciákat fejlesztő és pótló tréninget biztosítanak, vagy a munkaügyi rendszeren keresztül támogatott foglalkoztatást, aktív eszközöket vagy szakképzést nyújtanak (Eurofound, 2012b). Ezeket az eszközöket összefoglalóan Youth Guarantee néven szokás nevezni – ezeken belül a kifejezetten a korai iskolaelhagyókat célzó intézkedéseket a 6. fejezetben tárgyaljuk. Ebben az alfejezetben az azonos célú kisebb eszközökre mutatunk példát.

Példa 5.5.2.1 Svédország – az Eligázító Központok hálózata (Navigator Centers) azokat a fiatalokat célozza, akiket a munkaügyi szolgálatok általában a legnehezebben tudnak elérni. Azzal könnyítik meg számukra a munkakeresést, hogy minden lehetséges munkaügyi segítő szolgáltatást egy helyen kínálnak. Az „egyablakos” rendszer a non-profit szektor, a szociális és a munkaügyi szervek és a munkáltatók együttműködése révén jött létre. Olyan központok létrehozása volt a célja, ahol a kirekesztett fiatalok társadalmi és munkapiaci integrációt segítő minden szolgáltatás egyszerre elérhető. Első lépésben holisztikus szemléletben próbálnak segítséget adni a fiatalok személyes, szociális, családi és egészségügyi problémáinak megoldásához, és csak ez után igyekeznek a fiataloknak megfelelő reintegrációs oktatást, képzést

vagy munkahelyet találni. Az Eligazító Központokat zömmel helyi intézmények és egyéb partnerintézmények finanszírozzák (Eurofound, 2012).

Példa 5.5.2.2 Franciaország – a fiatalok személyre szabott munkakeresési tanácsadást kapnak, majd számukra közösen kidolgozott egyéni tervet, az elhelyezkedésükhöz szükséges vállalásaik és feladataik listáját úgynevezett „társadalmi szerződésbe” foglalják.¹⁵ Az intézkedés olyan 25 év alatti, alacsony iskolai végzettségű fiatalok számára elérhető, akik nehezen találnak hosszú távú, biztos állást. A segítségnyújtás tanácsadást, képzést, gyakorlatot vagy munkakipróbálást tartalmaz. A szerződés aláírása után a fiataloknak bizonyos időközönként találkozni kell a mentorukkal, és aktívan állást kell keresniük. A leghátrányosabb helyzetben lévő fiatalok pénzügyi támogatást is kaphatnak. A programot helyi non-profit szolgáltatók és fiatalokat célzó munkaügyi irodák (permanences d'accueil, d'information et d'orientation, PAIO) hálózata működteti (Eurofound, 2012).

6. AZ ISKOLÁBÓL KIESETT FIATALOKAT CÉLZÓ INTÉZKEDÉSEK A YOUTH GUARANTEE-TÍPUSÚ SZABÁLYOZÁSOKBAN

A Youth Guarantee egy az Európai Unió által támogatott, a fiatalok álláshoz jutását garantáló program. A kezdeményezés célja, hogy minden 25 éven aluli fiatal képességeinek és kvalitásainak megfelelő munkához jusson legkésőbb négy hónappal az adott oktatási intézmény elhagyása, vagy a munkanélkülivé válás bekövetkezte után. A célcsoporton és az általános programon belül az iskolából kiesett fiataloknak azonban speciális eszközökre is szükségük van.

Példa 6.1 Finnország – A „Youth Guarantee 2013” minden 25 évnél fiatalabb munkanélkülit vagy 30 évnél fiatalabb friss diplomást 3 hónappal a munkanélkülivé válás bekövetkezte után munkához, gyakorlathoz, tanulmányokhoz, vagy más munkapiaci rehabilitációs lehetőséghez segít. Speciálisan kialakított képzéseket nyújtanak azon 20 és 29 év közötti fiataloknak, akik csak az iskolaköteles kor betöltéséig tanultak, illetve azon fiatalok számára, akik társadalmi kirekesztettség által súlyosan veszélyeztetettek. Továbbá, különböző workshopok segítenek tanácsadással, folyamatos útmutatással az iskolából kibukott fiataloknak abban, hogy visszakerülve az iskolarendszerbe, sikeresen fejezzék be tanulmányaikat. Az utóbbi program az iskolákkal együttműködve zajlik (European Commission, 2013).

7. A NEMZETKÖZI GYAKORLATOK TANULSÁGAI

Ha problémáikat nem kezelik időben, az iskolaelhagyó fiatalok későbbi életük során jelentősen nagyobb eséllyel lesznek hátrányos szociális, munkaerő-piaci és egészségügyi helyzetben, mint nem iskolaelhagyó társaik. Az iskolaelhagyó fiatalok problémáira adott határozott, szakszerű és

¹⁵Contrat d'insertion dans la vie sociale, CIVIS

gyors válasz ezért is kulcsfontosságú kérdése a nemzeti oktatás és munkaerő piaci stratégiáinak. (EU Council, 2013) Az áttekintett nemzetközi gyakorlatok tanulságait az alábbiakban látjuk:

- Az iskolaelhagyó fiatalok problémái szerteágazó okokra vezethetők vissza, valamint a problémákra adott optimális válaszok is nagyon eltérőek lehetnek. Ezért kiemelten fontos az összetett, személyre szabott segítségnyújtás kidolgozása a fiatalok az iskolába vagy a munkaerő piacra való integrálása céljából. (European Commission, 2011)
- Az iskolából középfokú végzettség megszerzése nélkül kiesett fiatalok komplex és többnyire súlyos családi, anyagi problémákkal küzdenek. Ezért a megoldási törekvéseket szoros és hosszú távú együttműködésnek kell megalapoznia a munkaügyi központok, szociális segítők, pszichológusok, iskolák, szülők, és egyéb a probléma által érintett szereplők között. (European Commission, 2013b)
- Nagyon fontos olyan megoldás-stratégiák kialakítása, mely különböző aktív foglalkozások, gyakornoki programok, rövid nyári munkákon keresztül kiemelt hangsúlyt fektet az iskolaelhagyó fiatalok önbizalmának növelésére és szociális kapcsolatrendszerének erősítésére. (EU Council, 2013)
- Az oktatási rendszer felépítése egy adott országban meghatározza, hogy a korai iskolaelhagyás kezelésében milyen hátránykompenzációs eszközök alkalmazására van leginkább szükség. Olyan országokban például, ahol a munkáltatók is részt vesznek a szakképzésben és annak finanszírozásában, valamint gyakorlati- és munkalehetőség biztosításában, mint Svájc vagy Dánia, azaz ahol a hagyományos szakképzés része a piaci munkavégzés, kisebb a szerepe a második-esély típusú, képzést és munkavégzést egyszerre kínáló eszközöknek. (Smith és Billett, 2005) Olyan ország esetében azonban, ahol a gyakorlatban a szakképzésnek nem, vagy nem minden szak esetén része a nyíltpiaci munkavégzés, mint Magyarország, ezeknek nagyobb szerep jut. Hasonlóképpen, olyan országokban, ahol korai iskolai szelekció van és a gyerekek szociális háttere tekintetében nagy az iskolák közötti különbség, fontos az egyéni tanácsadás és mentorálás szerepe abban, hogy a hátrányos helyzetű szülők ne válasszanak rosszul. Magyarországon jellemző probléma, hogy az iskolázatlan szülők szakmunkásképző iskolát választanak olyan képességű gyerekeknek, akinek az iskolázott szülő gimnáziumot vagy szakközépiskolát választott volna (Medgyesi et. al., 2012). Ebből adódhat, hogy a gyerek azért esik ki az iskolából, mert a szakmunkásképző nem biztosít eléggé inspiráló közeget. Ilyen országokban/iskolákban a mentorálással kombinált jelzőrendszer, illetve a minél korábbi beavatkozás szerepe kulcsfontosságú.
- Az iskolából kiesett fiatalok problémáinak hatékony kezelésére következetes, a központi és regionális szereplők együttműködésére alapozó stratégiák kialakítása elengedhetetlen. (European Commission, 2013b) A tervezés szakaszában vizsgálni kell a potenciális adaptálható intézkedések pénzügyi, intézményi és társadalmi megvalósíthatóságát, és ex ante értékelni kell a várható hasznokat és költségeket. A kiválasztott intézkedéseket érdemes pilot formában, kis volumenben kipróbálni, és kiterjesztésük előtt tényellentétes hatásvizsgálattal mérni a hatásukat.

8. FORRÁSOK

- Altonji, J. G., 1993. The Demand for and Return to Education When Outcomes Are Uncertain. *Jurnal of Labor Economics* 11, January 1993
- Becker, G. S., Chiswick B. R., 1966. Education and the distribution of earnings. *American Economic Review* 56, 1966
- Borjas, G. J., 2008. *Labor Economics*. McGraw-Hill/Irwin publishing.
- Bundesagentur für Arbeit, 2013. German PES Services for Low Skilled Unemployed. Retrieved from <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10284&langId=en>
- Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ), 2013. Abschlussbericht der Evaluation des ESF-Programms „Kompetenzagenturen“.
- Cities for Active Inclusion, 2011. The active inclusion of young people: Lille Metropole Roubaix.
- EU Council, 2013. Council conclusions on enhancing the social inclusion of young people not in employment, education or training.
- Eurofound, 2012a. NEETs Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurofound, 2012b. Evaluation of the effectiveness of policy measures implemented by Member States to increase the employability and to promote a higher employment participation of young people in Europe.
- European Commission, 2011. PES to PES dialogue: The role of public employment services in youth integration.
- European Commission, 2012a. Good Practices in the Youth Field: Encouraging the participation of young people with fewer opportunities.
- European Commission, 2012b. EU Youth Report 2012.
- European Commission, 2013, Proposal for a Council Recommendation on Establishing a Youth Guarantee, Commission Staff Working Document, Brussels
- European Commission, 2013a. PES approaches to low-skilled adults and young people: work first or train first? Peer Review Comparative Paper. Brussels.
- European Commission, 2013b. Reducing early school leaving: Key messages and policy support
- Flemish Employment and Vocational Training services, 2013. VDAB approach to low-skilled adults & young people.
- Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Nonprofit Kft., Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, & Tempus Közalapítvány, 2013. Helyzetelemzés és további kutatásra ajánlott irányok a korai iskolaelhagyás problémájának hatékony kezelése érdekében.
- Holland Oktatási, Kulturális és Tudományokért felelős Minisztérium, 2013. The approach to Early School Leaving.

- Hughes, D., Borbély-Pecze, T.B., 2012. Youth Unemployment: A Crisis in Our Midst – The role of lifelong guidance policies in addressing labour supply and demand. The European Lifelong Guidance Policy Network (ELGPN).
- Les micro-lycées - Micro-lycée - Éduscol [WWW Document], n.d.
<http://eduscol.education.fr/cid53699/presentation.html>.
- Kertesi, G., & Kézdi, G., 2006. Expected long-term budgetary benefits to Roma education in Hungary. Budapest Working Papers.
- Kertesi, G., & Kézdi, G., 2010. Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában: Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételének 2006 és 2009 közötti hullámaiból. Budapest: Labour Research Department, Institute of Economics, Hungarian Academy of Sciences.
- Kézdi, G. Ed., 2011. Közelkép. Foglalkoztatáspolitikai programok hatásvizsgálata. In Munkaerőpiaci Tükör 2011.
- Köllő, J., 2009. A pálya szélén. Iskolázatlan munkanélküliek a posztszocialista gazdaságban. Osiris, Budapest.
- Medgyesi, M., Scharle, Á., Dósa, M., Földessy, Á., Váradi, B., & Varga, M., 2012. Felemelkedés közös erővel: A tartós mélyszegénység csökkentése célhoz kötött támogatások révén.
- Meghir, C., Palme, M., & Schnabel, M., 2012. The Effect of Education Policy on Crime: An Intergenerational Perspective Working Paper No. 18145. National Bureau of Economic Research. Retrieved from <http://www.nber.org/papers/w18145>
- Mincer J., 1974 Schooling, experience, and earnings, New York: Columbia University
- Nevala, A.-M., Hawley, J., 2011. Reducing early school leaving: Key messages and policy support. European Parliament, Brussels.
- Norvég Oktatási és Kutatási Minisztérium, 2012. Ny GIV - New Possibilities [WWW Document]. URL <http://www.regjeringen.no/en/dep/kd/campaign/ny-giv---new-possibilities.html?id=632025> (accessed 3.11.14).
- OECD, 2011. CEIP Andalucía, A Learning Community.
- PES Austria, 2011. The Austrian Case Dialogue Conference: New developments, good practices and lessons learnt; Workshop: PES and low skilled young people
- Psacharopoulos, G., 2007. The costs of school failure: A feasibility study. European Expert Network on Economics of Education. Retrieved from <http://progetto14.itipacinotti.it/uploads/2.1%20The%20costs%20of%20%20School%20Failure%20.pdf>
- Smith, A. and A. Billett (2005), "Getting employers to spend more on training: lessons from overseas", in Ball, K. (ed.), Funding and financing of vocational education and training, Research readings, NCVER, Adelaide.
- Stateva, M., Stock, L., Junge, K., Castellanos Serrano, C., 2013. Social inclusion through employment: learning from Roma integration.
- Steiner, M., Pressl, G., Wagner, E., Karaszek, J., 2013. Evaluierung "Jugendcoaching" - Endbericht
- Varga, J., 1998. Oktatásgazdaságtan. Budapest: Közgazdasági Szemle Alapítvány.

9. MELLÉKLETEK

3. táblázat: Új lehetőségek (Ny GIV - New Possibilities) program (Norvégia, 2010-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	10. osztályos, az iskolában rosszul teljesítő fiatalok.
A program célja (deklarált és látens célok)	A középiskolát elvégző fiatalok arányát 69%-ról 75%-re növelni
Eszköz	Utánkövetés, tanácsadás, munkaközvetítés
Tevékenység	<ul style="list-style-type: none"> • Országos mérőrendszer kialakítása az iskolában rosszul teljesítő diákok egységes számon tarthatósága érdekében • Utánkövetés, tanácsadás, korrepetálás • Iskolarendszerbe való visszatérés ösztönzése • Nyári tanfolyamok, rövid munkák, személyre szabott képzések • Tanárok felkészítése a célcsoport megfelelő kezelésére
A programban való részvétel időtartama	Nincs adat
Munkaviszony	Van
Munkáltató/szolgáltató	Helyi vállalkozások
Résztevő jövedelme	Változó
Kapcsolódó szolgáltatások	Képzések, egészségügyi tanácsadás
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	Magán vállalatok (pl.: képzések), állami szervezetek (egészségügyi szolgáltatók)
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	Állami
A bevezetés előtt volt pilot?	Nincs adat
Ha igen, milyen hatást mértek?	Semleges, de kis elemszámú és nem homogén minta; szisztematikus különbségek a minta elemei között
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	Rövid
Költségvetési ráfordítás/éves keret	Nincs adat
Egyéb információk	A helyi és megyei szintű PES hivatalok is visszajeleznek balance scorecard rendszer (kiegyensúlyozott stratégiai mutatószám-rendszer) alapján a program hatékonyságáról.

Forrás: Norvég Oktatási és Kutatási Minisztérium, 2012

4. táblázat: Coaching fiataloknak (Jugendcoaching) program (Ausztria, 2012-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	1) Iskolaelhagyás által fenyegetett fiatalok (9. osztály) 2) Iskolaelhagyók (19 éves korig) 3) 25 évnél fiatalabb, tanulási nehézségekkel rendelkezők
A program célja (deklarált és látens célok)	Preventív (iskolaelhagyás által fenyegetett fiatalok), Kompenzációs (NEET fiatalok visszaintegrálása)
Eszköz	Utánkövetés, tanácsadás, munkaközvetítés különböző civil szervezetek, NGO-k, család és fiatalokat segítő szervezetek segítségével
Tevékenység	<ul style="list-style-type: none"> Ingyenes, személyre szabott 3 hónapos tanácsadás Iskolai, karrierválasztási, személyes tanácsadás (családi háttér, függőség, lelki problémák)
A programban való részvétel időtartama	3 hónap – 1 év
Munkaviszony	Nincs
Munkáltató/szolgáltató	
Részvevő jövedelme	
Kapcsolódó szolgáltatások	Tanácsadás (karrier, iskola, családügyi problémák, függőség, munkakeresés – önéletrajzírás, interjúra való felkészítés, stb.)
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	Magán vállalatok (pl.: képzések), állami szervezetek (egészségügyi szolgáltatók)
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	Állami
A bevezetés előtt volt pilot?	Igen. 2012-ben két tartományban zajlott pilot (Bécs, Stájerország); ezt követően indult csak el az országos bevezetés 2013-ban.
Kvantitatív értékelés készült-e?	Igen, de nem kontrollcsoportos hatásvizsgálat, csak a résztvevők a programba lépés előtti és a program utáni eredményeit vetették össze (bruttó hatás, szelekciós probléma).
Ha igen, milyen hatást mértek?	Az eredmények nagyon jók: a gyerekek karrier-elképzelései a legtöbb esetben finomodtak (~60%); motiváltságuk erősödött (30%); önképük (25%) és egyéb „puha” kompetenciáik javultak (pl.: pontosság 20%, kommunikáció 6-7%).
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	Rövid
Költségvetési ráfordítás/éves keret	8.6 millió Euró (2012 Pilot, csak Bécs és Stájerország) 22 millió Euró (2013. évi támogatás)
Egyéb információk	A program az Oktatásért, Művészetekért, Kultúráért felelős Minisztérium, a Munkaügyi Minisztérium, a Szociális Hivatal és a Fogyasztóvédelmi Hivatal és az iskolák együttműködésével jött létre.

Forrás: Steiner et al., 2013

5. táblázat: Kisgimnázium (Microlycée) program (Franciaország 2000-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	16-25 év közötti fiatalok, akik legalább 6 hónapja nem járnak iskolába
A program célja (deklarált és látens célok)	A fiatalok felkészítése a 'baccalaurat' – érettségire
Eszköz	Kompenzáció, a diákok számára különórák szervezése
Tevékenység	Csoportos és egyéni foglalkozások bizonyos gimnáziumokban, melyek keretében a diákok és a tanárok közti szokásos hierarchia áthidalására törekszenek. Pszichológusok, szociális munkások és adott esetben a szülők bevonása az órákra
A programban való részvétel időtartama	6 hónap
Munkaviszony	Nincs
Munkáltató/szolgáltató	
Részvevő jövedelme	
Kapcsolódó szolgáltatások	Nincs
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	Állami
A bevezetés előtt volt-e pilot?	Nincs adat
Kvantitatív értékelés készült-e?	Nem találtunk.
Ha igen, milyen hatást mértek?	
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	
Költségvetési ráfordítás/éves keret	Nincs adat
Egyéb információk	

Forrás: Les micro-lycéés - Micro-lycée - Éduscol, n.d.

6. táblázat: Andalúz városi oktatási projekt „CEIP Andalucia, City Educational Project” (Spanyolország, 1999-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	Társadalmi kirekesztettség által különösen veszélyeztetett csoportok az „Andalucia” általános iskolában –Sevilla egy szegénynegyedében, ahol a roma diákok aránya kiugróan magas (92%).
A program célja (deklarált és látens célok)	Iskolai teljesítmény javítása, motiváció erősítése, iskolai hiányzások csökkentése, viselkedésbeli problémák visszaszorítása, tanár-diák-szülő bizalom erősítése, kulturális tudatosság erősítése
Eszköz	Roma kultúra elemeinek beépítése a tantervbe, tanárok hatékonyabb felkészítése a roma diákok oktatására, követelmények a roma diákok képességeihez való igazítása
Tevékenység	Civil szervezetek (kisebbségek integrálásával foglalkozó szervezetek), roma családok bevonása az ideális iskola kialakításának tervezésébe; szakkörök, tanfolyamok nem csak a diákok, hanem szülők számára is (pl.: színi szakkörök, jogosítvány megszerzése); a szülők önkéntesként részt vehetnek az iskolai feladatok ellátásában, mely gyarapítja az önbizalmukat (könyvtár, menza, javítási munkálatok). Hiányzás esetén a szülők értesítése, amennyiben a hiányzás visszaesik, gratuláló levél a szülőknek (pozitív visszacsatolás); Interaktív oktatás előtérbe helyezése; diákok olvasásra sarkallása
A programban való részvétel időtartama	Nincs adat.
Munkaviszony	Nincs
Munkáltató/szolgáltató	
Résztevő jövedelme	
Kapcsolódó szolgáltatások	Nincs
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	Állami
Kvantitatív értékelés készült-e?	Nincs adat
Ha igen, milyen hatást mértek?	
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	
Költségvetési ráfordítás/éves keret	Nincs adat
Egyéb információk	

Forrás: OECD, 2011

7. táblázat: Kapu a jövőhöz (Access to the future) program (Egyesült Királyság)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	<ol style="list-style-type: none"> 1) 18-25 év közötti rászoruló, nem tanuló munkanélküli fiatal 2) együttműködik a megfelelő munkaügyi központ munkatársával 3) munkanélküli vagy nem tanul legalább 6 hónapja 4) pénzügyi nehézségekkel vagy egyéb akadályokkal küzd 5) elkötelezett a munkába vagy oktatásba való visszatérésre 6) nem fér hozzá egyéb állami forrásokhoz 7) alacsony iskolai végzettségű 8) családi háttérrel, lakhatással nem rendelkező fiatal
A program célja (deklarált és látens célok)	A nem tanuló és nem dolgozó fiatalok rossz anyagi helyzetéből származó esélyegyenlőség kiegyenlítése
Eszköz	Anyagi támogatás különböző az oktatáshoz vagy bizonyos képesítésekhez szükséges felmerülő költségekre (tanfolyam, könyv, különböző segédeszközök, szerszámok – pl.: asztalos: fűrész; stb.)
Tevékenység	Csak anyagi támogatás
A programban való részvétel időtartama	Változó
Munkaviszony	Nincs
Munkáltató/szolgáltató	
Résztevő jövedelme	Anyagi támogatás. Az összege az egyéni problémáktól és élethelyzettől függően széles határok között mozog.
Kapcsolódó szolgáltatások	A program bármilyen alaposan megindokolt költséget finanszíroz, ami segíti a munkavállalás útjában álló akadályok elhárítását. (oktatás költségei, eszközök, felszerelések, ruházat, jogosítványok megszerzése, étkezés, utazás, lakhatás, gyermekgondozás, startup indítási költségei, stb.)
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	Nincs adat
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	<p>Vegyes privát, NGO és állami finanszírozás:</p> <ul style="list-style-type: none"> • befektetési alapok és holdingok; • BBC Children in need; • kutatási és egyéb projektek bevételei • önkéntes adományok.
A bevezetés előtt volt-e pilot?	Nincs adat.
Kvantitatív értékelés készült-e?	Nincs adat.
Ha igen, milyen hatást mértek?	
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	
Költségvetési ráfordítás/éves keret	Nincs adat.
Egyéb információk	

Forrás: <http://www.buttleuk.org/pages/grant-programmes-access-to-the-future-programme-47.html>

8. táblázat: Elérünk (Youthreach) program (Írország, 1988-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	15-20 év közötti, iskolából kiesett fiatalok.
A program célja (deklarált és látens célok)	<ul style="list-style-type: none"> • személyes és szociális fejlődés, önbizalom növelés • második esély típusú oktatás és bevezető szintű tréning • a személyes függetlenség, önállóság, aktív állampolgárság, és az élethosszig tartó tanulás mintájának népszerűsítése • további oktatásba, képzési lehetőségekbe, vagy a munkaerő-piacra való integráció • társadalmi integráció
Eszköz	oktatás, munka, tréning, tanácsadás, munkaadókkal való kapcsolatfelvétel
Tevékenység	<ul style="list-style-type: none"> • a személyes fejlődési célok és utak felderítése • az érdeklődési kör, a képességek és szükségletek felmérése • tanulási célok felállítása • általános munkaerő-piaci képességek felmérése • a kiválasztott területek fejlesztése • munkatapasztalat • olvasási és számolási képességek fejlesztése
A programban való részvétel időtartama	1-2 év
Munkaviszony	Esetenként, közvetítő útján.
Munkáltató/szolgáltató	Nincs adat
Részvevő jövedelme	Nincs adat
Kapcsolódó szolgáltatások	
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	Department of Education and Skills (állami)
Volt-e pilot a bevezetés előtt?	
Kvantitatív értékelés készült-e?	Igen, monitoring, hatásvizsgálatról nem tudunk.
Ha igen, milyen hatást mértek?	Pozitív, a programban résztvevők 61%-a tovább tanul, képzést végez vagy állást talál. Az értékelések jónak értékelték a célzás sikerességét.
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	Rövid
Költségvetési ráfordítás/éves keret	Nincs adat
Egyéb információk	

Forrás: Eurofound, 2012a

9. táblázat: Kompetencia központok („Kompetenzagenturen”) Németország (2002-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	Kallódó fiatalok, akiknek nincs képesítésük és munkanélküliek. Jellemzően más oktatás/munkapiaci beavatkozás már nem éri el őket
A program célja (deklarált és látens célok)	A célcsoport számára kimondottan személyre szabott szolgáltatások nyújtása, mely felruházza őket olyan kompetenciákkal, melyek lehetővé teszik a sikeres visszatérést a munka világába illetve az önálló és rendezett életritmus bevezetését
Eszköz	Személyre szabott tanácsadás, intenzív utánkövetés
Tevékenység	A család- és fiatalsegítő és a bevándorlókkal foglalkozó szervezetekkel együttműködve intenzív „outreach” tevékenység keretében felkeresik a kallódó fiatalokat és a személyes helyzetük feltérképezése alapján egyéni szolgáltatás-csomagot alakítanak ki számukra.
A programban való részvétel időtartama	Egyéni szükségletektől függ, de tapasztalatok alapján a leghosszabb case management 3 évig tartott
Munkaviszony	Nincs
Munkáltató/szolgáltató	
Résztevő jövedelme	
Kapcsolódó szolgáltatások	Nincs
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	Állami; Európai Szociális Alap közösen
Volt-e pilot a bevezetés előtt?	Igen, 2002-2005 között. Az országos bevezetés 2006-ban indult.
Kvantitatív értékelés készült-e?	igen
Ha igen, milyen hatást mértek?	pozitív, de csak a résztvevők a program kezdete előtti és a program végezte utáni állapotbeli különbségeit vették figyelembe (szelekciós probléma)
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	rövid
Költségvetési ráfordítás/éves keret	102.812.997 EUR (2008-2013)
Egyéb információk	107 486 fiatalot értek el 2008 és 2012 között; 35% rendelkezik bevándorló háttérrel; legtöbbjük halmozott problémákkal (iskola, család, munkanélküliség, stb.) rendelkezik,

Forrás: BMFSFJ, 2013

10. táblázat: Alternatív oktatás fiatal felnőtteknek (Project Learning for Young Adults) program (Szlovénia 2008-2010)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	15-25 év közötti iskolai végzettséggel nem rendelkező, iskolába nem járó (gyakran nagyon ingatag családi és anyagi háttérrel rendelkező, függőségi problémákkal küzdő) munkanélküli fiatalok
A program célja (deklarált és látens célok)	Kompetenciákkal való felruházás; társadalmi kirekesztettség csökkentése; iskolába való visszatérés elősegítése; kapcsolati hálózat kiépítése
Eszköz	Kiscsoportos (18-24 fő, 3 mentorral) foglalkozások napi 6 órában
Tevékenység	Projekt-alapú csoportos és egyéni foglalkozások, tanácsadások, melyek a résztvevők számára érdekes és hasznos témákat dolgoznak fel, hozzájárulva a fiatalok személyi fejlődéséhez, önbecsülésük erősödéséhez, motiváltságukhoz, munkapiaci felkészültségéhez
A programban való részvétel időtartama	3-12 hónapon (a résztvevő problémáinak mélységének függvényében)
Munkaviszony	Nincs.
Munkáltató/szolgáltató	
Résztvevő jövedelme	
Kapcsolódó szolgáltatások	Nincs.
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	EU 85%; Szlovén Oktatási és Sportügyi Minisztérium 15%; Egyéb felmerülő költségek: Szlovén munkaügyi kirendeltség.
A bevezetés előtt volt-e pilot?	Nem.
Kvantitatív értékelés készült-e?	Nincs adat
Ha igen, milyen hatást mértek?	
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	
Költségvetési ráfordítás/éves keret	2,5 milliárd Euro (2008-2010)
Egyéb információk	

Forrás: <http://www.eu-skladi.si/funds/best-practices/op-ropi/project-learning-for-young-adults-plya>

11. táblázat: Kezdőlap (Stardiplats) program (Észtország, 2010-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	Fiatalok
A program célja (deklarált és látens célok)	Olyan platformot nyújtani a fiataloknak, ahol összegyűjthetik a formális oktatáson kívül szerzett tapasztalataikat (pl. szakkör, önkéntes tevékenységek, szervezési tapasztalatok stb.), valamint tanácsokat kaphatnak arra vonatkozóan, hogyan építsék be ezeket önéletrajzukba
Eszköz	Weboldal
Tevékenység	A tapasztalatok rögzítése, elemzése, CV-be illesztése
A programban való részvétel időtartama	Korlátlan
Munkaviszony	Nincs
Munkáltató/szolgáltató	
Részvevő jövedelme	
Kapcsolódó szolgáltatások	Nincs
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	Estonian Youth Work Centre, az Észt Oktatási és Kutatási Minisztérium háttérintézménye
Volt-e a bevezetés előtt pilot?	Nincs adat
Kvantitatív értékelés készült-e?	Nem találtunk.
Ha igen, milyen hatást mértek?	
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	
Költségvetési ráfordítás/éves keret	Nincs adat
Egyéb információk	

Forrás: Eurofound, 2012b

12. táblázat: Készség-felülvizsgálat (Skills Health Check) program (Egyesült Királyság, 2008-)

TARTALOM	
Probléma / célcsoport	Minden munkaképes korú felnőtt, minden képzettségi szinten
A program célja (deklarált és látens célok)	Feltárni, hogy a kitöltő mely kompetencia területeken erős, mit kellene fejlesztenie, ajánlásokat adni a munkakereséshez
Eszköz	Online elérhető kiértékelő teszt, melynek során a numerikus, szövegértési és problémamegoldó képességek mellett a motivációról, érdeklődési területekről és egyéb kompetenciákról, képességekről kaphatnak értékelést a kitöltők. Az eredményeket később a munkaközvetítés során is figyelembe veszik.
Tevékenység	Online kérdőív, a munkaügyi központ ajánlására, esetleg a dolgozó segítséget nyújt a kitöltésben is
A programban való részvétel időtartama	Egyszeri
Munkaviszony	Nincs
Munkáltató/szolgáltató	
Résztevő jövedelme	
Kapcsolódó szolgáltatások	Nincs
Ha van kapcsolódó szolgáltatás, ki végzi?	
FINANSZÍROZÁS ÉS HATÉKONYSÁG	
Ki finanszírozza?	National Careers Service (állami)
A bevezetés előtt volt-e pilot?	Igen, 2008-tól. Az országos bevezetés 2010-ben indult.
Kvantitatív értékelés készült-e?	Igen
Ha igen, milyen hatást mértek?	Értékelés készült, a bevezetés korai szakaszában, elsősorban a felhasználók és a tanácsadók tapasztalatainak összegyűjtése céljából, aminek hatására módosítottak a programon.
Rövid vagy hosszú távú hatást mértek?	
Költségvetési ráfordítás/éves keret	Nincs adat
Egyéb információk	

Forrás: <https://nationalcareersservice.direct.gov.uk/tools/skillshealthcheck/Pages/default.aspx>